

Józef Brudziński – pediatra i neurolog

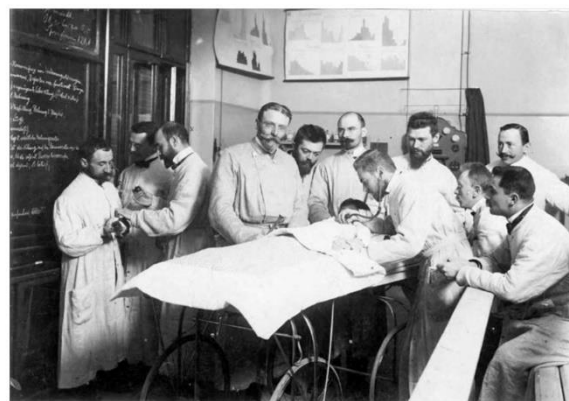
Każdy lekarz wie, a niejedyn pacjent słyszał o „**Brudzińskim górnym**” i „**Brudzińskim dolnym**”, gdyż te opisane ponad sto lat temu objawy oponowe pozostają nadal w kanonie diagnostyki klinicznej.

Kim był Józef Polikarp Brudziński, którego nazwisko utrwalono w eponimicznych nazwach obu objawów? Przyszedł na świat w rodzinie ziemiańskiej, w której posiadaniu znajdował się niewielki majątek Bolewo, położony pomiędzy Mławą a Ciechanowem na Mazowszu. Wstępne nauki pobierał w rodzinnym domu, by kontynuować je w IV Gimnazjum w Warszawie. Po złożeniu egzaminów maturalnych zdecydował się na studia lekarskie, wstępując w mury Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego. Jednak już po pierwszym semestrze przeniósł się do Dorpatu (Tartu), jednej z najlepszych uczelni w ówczesnej Rosji, gdzie spędził kolejne trzy lata.

Swojej edukacji medycznej dopełnił na uniwersytecie w Moskwie i tu w 1897 roku otrzymał dyplom lekarski. W zgodzie z panującymi wówczas zwyczajami Brudziński udał się w podróż naukową, rozpoczynając ją od krótkiego pobytu w Warszawie by odbyć staż na oddziale chorób wewnętrznych w Szpitalu Starozakonnych. Następnie udał się do Krakowa, gdzie mógł się zapoznać z nowocześnie prowadzoną pediatrią w uniwersyteckiej Klinice Chorób Dzieci w Szpitalu św. Ludwika, kierowanej wówczas przez Prof. Macieja Leona Jakubowskiego. Tam Brudziński ostatecznie utwierdził się w swoim wyborze specjalizacji lekarskiej.

Wiedział już, że zostanie pediatrą. W 1898 roku przybył do Grazu, gdzie danym mu było uczyć się u **jednego z pionierów bakteriologii klinicznej, Theodora**

Eschericha, odkrywcy pałeczki okrężnicy, czyli *Escherichia coli*. Escherich wywarł na młodym lekarzu wielkie wrażenie, kształtując jego zainteresowania wokół mikrobiologii układu pokarmowego dzieci i niemowląt. Jesienią 1899 roku Brudziński wyjechał do Paryża, pracując m. in. w klinice pediatrii **prof. Jacquesa-Josepha Granchera**, w rok

Clinic of prof. Escherich in Graz. Escherich (center) is examining a child, and Józef Brudziński (first on the left) is inoculating a laboratory animal. Photograph from the website <https://schaechter.asmblog.org/schaechter/2017/06/brudzinski-on-his-contribution-to-early-bacteriology.html>

później wizytował szpitale w Wielkiej Brytanii, a dalej w Wiedniu i Insbrucku, a także w Szwajcarii i w Kolonii. Gdy pod koniec 1900 roku powrócił do Warszawy był wszechstronnie wykształconym i ze sporą już praktyką lekarską pediatrą.

Zatrudnienie znalazł w Domu Wychowawczym ks. Baudouina, jednej z najstarszych instytucji opiekuńczych dla dzieci na ziemiach polskich, gdzie przyszło mu pracować przez cztery kolejne lata. W 1904 roku Brudziński został zaproszony do Łodzi.

Józef Brudziński, workers and patients of Anna Maria Hospital in Łódź in 1910

Zaproponowano mu stanowisko lekarza naczelnego Szpitala Anny Marii dla Dzieci. W ciągu zaledwie kilku lat szpital został znacząco rozbudowany, stając się jedną z najnowocześniejszych placówek pediatrycznych i to nie tylko na ziemiach polskich. W 1909 roku doktoryzował się na

Uniwersytecie Jagiellońskim. Jesienią 1910 roku Brudziński przyjął kolejne wyzwanie jakim było stworzenie od podstaw projektowanego szpitala Karola i Marii w Warszawie, który uroczyście otwarto w 1913 roku i w którym został mianowany naczelnym lekarzem. W czasie pierwszej wojny światowej Brudziński czynnie włączył się w budowanie zrębów przyszłej Polski. Już w 1915 roku, przyjął godność rektora odrodzonego Uniwersytetu Warszawskiego, a w 1916 roku zaczął sprawować urząd prezesa Rady Miejskiej Warszawy. Nie wahał się poprzeć idei aktu 5 listopada 1916 roku, wychodząc z przekonania, że jeśli można czynić cokolwiek na rzecz przyszłej niepodległości ojczyzny, to nie należy takiej szansy odrzucać, nawet jeśli oznacza to współpracę z zaborcą. Pomimo nasilających się kłopotów ze zdrowiem nie rezygnował z ciężaru nałożonych na niego obowiązków. Zmarł przedwcześnie 18 grudnia 1917 roku. Na nagrobku wyryto napis: *Budował w dniach zamętu i zwątpienia. Sercem gorącym obejmował Wczoraj, Dziś i Jutro Narodu.*

Pozostawił po sobie pamięć nie tylko wytrwale pracującego patrioty i nowoczesnie myślącego organizatora szpitalnictwa pediatrycznego, ale również wybitnego diagnosty i uczonego. W 1908 roku ukazał się artykuł ***O odruchu drugostronnym na kończynach dolnych u dzieci***, który śmiało **można określić mianem przełomowego w symptomatologii schorzeń neurologicznych**. Rzecz znamieną, pracę tę dedykował

prof. Jakubowskiemu. Brudziński opisał wówczas nowy, zaobserwowany przez siebie objaw u dziecka z porażeniem połowicznym, a określony przez niego „**odruchem drugostronnym**”. Wskazywał, że w trakcie biernego zginania kończyny zdrowej następuje prostowanie kończyny chorej. Z kolei bierne ugięcie kończyny chorej skutkuje wyprostowaniem kończyny zdrowej. Późniejsze badania kliniczne dowiodły, że odruch jest również dodatni u chorych cierpiących na zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych.

W rok później Brudziński opublikował wyniki swoich dalszych prac klinicznych. W artykule ***O nowych objawach w zapaleniu opon mózgowo-rdzeniowych u dzieci*** wykazał, że w badaniu dziecka ułożonego w pozycji leżącej na wznak podczas biernego, domostkowego przywodzenia głowy dochodzi do charakterystycznego przykurczenia zgiętych w kolanach nóg z jednoczesnym, niekiedy bardzo silnym bólem w okolicy karku. Dlatego też przyjęło się go określać mianem **odruchu „karkowego”**. W siedem lat później, w 1916 roku, Brudziński w pracy ***O nowych objawach podrażnienia i zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych*** opisał charakterystyczny odruch zginania kończyn dolnych w następstwie celowego uciśnięcia spojenia łonowego i kości jarzmowych. Wskazał, że powyższy odruch jest dodatni w przypadkach podrażnienia i zapalenia opon mózgowo-rdzeniowych. Zyskał on miano odruchu „łonowego”.

Oba powyżej opisane objawy zwykło się określać „**Brudzińskim górnym**” (karkowy) i „**Brudzińskim dolnym**” (łonowy). Doniesienia polskiego pediatry, opublikowane również w języku niemieckim i po francusku, stały się przedmiotem szerszej dyskusji na arenie międzynarodowej i obok objawów Kerninga są do tej pory przedmiotem badań klinicznych. **Niewątpliwie nazwisko Brudzińskiego jest jednym z częściej przywoływanych nazwisk polskich lekarzy w literaturze medycznej.**

Jak już wcześniej zaznaczono polski lekarz był zainteresowany bakteriologią kliniczną. Opracował oryginalną metodę zwalczania chorobotwórczych szczepów bakteryjnych przy pomocy szczepów bakterii antagonistycznych. Prowadził wieloletnie badania w kierunku epidemiologii różyczki, odry, gruźlicy, płonicy oraz gruźlicy.

Ryszard W. Gryglewski

Katedra Historii Medycyny UJ CM

Piśmiennictwo:

- H. Bojczuk (2007), *Józef Polikarp Brudziński niekoronowany król pediatrii polskiej (1874–1917)*, „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego”, s. 163–174.
- J. Brudziński (1908) *O odruchu drugostronnym na kończynach dolnych u dzieci*, „Przegląd Lekarski” 47 (43): 112–118.
- E. Herman (1958) *Neurologzy polscy*. PZWL; Warszawa: 159-165.
- J. Kapłańska (1948) *Zasługi Józefa Brudzińskiego na polu pediatrii*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny oraz Historii Nauk Przyrodniczych” 19: 61-106.
- K. Makowska, K. Szymańska (2019) *Józef Polikarp Brudziński (1874–1917)*, „Journal of Neurology” 266: 548–549.
- K. Pietrzak (2018) *Józef Brudziński (1874-1917)*, „European Neurology” 80 (1-2): 14-16. DOI: 10.1159/000492127.
- T. P. Rutkowski (2017) *Józef Polikarp Brudziński (1874-1917)*, WUW; Warszawa 2017
- M. D. Schmidt-Pospuła (2016) *Pediatrics* [w:] A. Śródka (red.) *Polskie szkoły medyczne: mistrzowie i uczniowie: wybrane zagadnienia*, WUJ; Kraków: 170-198.

Materiały internetowe:

- Bogucka A. Król polskiej pediatrii, Z serca Polski nr 12/17, Samorząd Województwa Mazowieckiego <https://www.mazovia.pl/wydawnictwa/pismo-samorzadu-wojewodztwa-mazowieckiego/z-serca-polski/z-serca-polski-nr-1217/art,23,krol-polskiej-pediatrii.html> 2017.12.13
- Uniwersytet Warmińsko Mazurski w Olsztynie, Katedra Fizjologii Człowieka <https://wl.uwm.edu.pl/kfc/dzialalnosc-naukowa/pioneers-neuroscience-poland/jozef-brudzinski>